

Liturgiemap RK 2009

‘Cacao, c’est mon espoir’

Solidaridad

Colofon

Deze liturgiemap is een uitgave van Solidaridad

De Stichting Interkerkelijke Actie voor Latijns-Amerika Solidaridad is opgericht op 15 juni 1976, is statutair gevestigd in 's-Gravenhage en houdt kantoor in Utrecht. De stichting stelt zich ten doel steun te verlenen aan de pogingen van kerken, groepen en personen in Latijns-Amerika, Afrika en Azië om de mens daar in staat te stellen zelf vorm te geven aan de samenleving. Zij wil daartoe de betrokkenheid bevorderen van kerken, groepen en personen in Nederland bij activiteiten in Latijns-Amerika, Afrika en Azië die gericht zijn op de verandering van maatschappelijke structuren.

Solidaridad is een gezamenlijke activiteit van kerken in Nederland. In het algemeen bestuur zijn vertegenwoordigd de rooms-katholieke Kerk, de Protestantse Kerk in Nederland en enkele kleinere kerken zoals de oudkatholieke Kerk, de Doopsgezinde Broederschap en de Remonstrantse Broederschap.

Solidaridad

't Goylaan 15
3525 AA Utrecht
Tel. 030-2720313
Fax: 030-2720194
E-mail: info@solidaridad.nl
Internet: www.solidaridad.nl
Kamer van Koophandel Den Haag: 41150939

Gironummer voor giften 180 4444

Tekst en samenstelling: Paul Smeets, Maria Berends en Hilde Abma
Foto omslag: Olaf Hammelburg

Alle teksten uit deze uitgave mogen worden vermenigvuldigd, mits de oorspronkelijke bronnen worden vermeld.
© Solidaridad, Utrecht augustus 2009

Inhoudsopgave

Afkortingen	4
Inleiding	5
Solidaridad en cacao	6
Twee portretten van cacaoboeren	7
Simone Gohou – een cacaoboerin uit Ivoorkust	7
Kan Pascal Kouassi – een cacaoboer uit Ivoorkust	9
‘Cacao biedt mij en mijn familie de kans om ons werk te verbeteren en ons inkomen’	9
Eerste zondag van advent	11
Inleiding	11
Gebeden	12
<i>Gebed bij het aansteken van de eerste adventkaars</i>	12
<i>Gebed bij openen Schrift</i>	12
<i>Voorbede</i>	12
Voorbeeldpreek	13
Aankondiging voor de collecte	14
Bezinningsteksten	15
<i>Nacht over onze school</i>	15
<i>Ik ga slapen</i>	15
<i>Uw woord maakt ons flink voor de dag</i>	15
Liedsuggesties	16
Tweede zondag van advent	17
Inleiding op thema ‘stem en tegenstem’	17
Gebeden	18
<i>Gebed bij de tweede kaars</i>	18
<i>Weef ons tot een mantel van gerechtigheid</i>	18
<i>Wegbereiders</i>	18
Voorbeeldpreek	19
<i>Schriftlezing: Lucas 3, 1-6</i>	19
<i>Optreden van Johannes</i>	19
<i>Stem en tegenstem</i>	19
Aankondiging voor de collecte	22
Bezinningsteksten	22
<i>Gebed voor Ghana : Maak ons tot uw volk</i>	22
<i>Gedicht: ‘Weg van de Hoop’, Vaclac Havel</i>	23
Liedsuggesties	24
Derde zondag van advent	25
Inleiding	25
Gebeden	26
<i>Gebed bij de derde kaars</i>	26
<i>Voorbede</i>	26

<i>Gebed over de gaven</i>	27
Voorbeeldpreek	28
Aankondiging voor de collecte	30
Bezinningsteksten	30
<i>Nacht over onze school</i>	30
<i>Uw Licht breekt door in mensen</i>	31
Liedsuggesties	32
Vierde zondag van advent	33
Inleiding	33
Gebeden	34
<i>Gebed bij de vierde kaars</i>	34
<i>Lied: Deze wereld omgekeerd</i>	34
Voorbeeldpreek	35
<i>De toekomst beamen</i>	35
Aankondiging voor de collecte	37
Bezinningsteksten	38
<i>Bidden om opstandigheid</i>	38
<i>Wees licht in ons bestaan</i>	38
<i>Zwarte moeder</i>	39
<i>Lied: Niemand dan jij</i>	39
<i>Zegen</i>	40
Liedsuggesties	40

Afkortingen

Liedboeken worden als volgt afgekort:

GvL	Gezangen voor Liturgie
LvK	Liedboek voor de Kerken
LD	Laus Deo bundel
PP	Petrus en Paulus bundel
Rsb	Randstadbundel
T	Tussentijds
VL	Verzameld Liedboek Oosterhuis
ZG	Zingend Geloven

Ingekort gebed uit de bundel Afrika bidt een uitgave van het Boekencentrum 's Gravenhage 1968, p.23

Ingekort gebed uit de bundel: Afrika bidt: p.15-16

Voor de verklaring van de afkortingen van de liedbundels waarnaar verwezen wordt, zie pag. 39.

Uit de bundel Afrika bidt: p.68-69

Uit de bundel Afrika bidt, p.25

Marcelino dos Campos. Uit: Stem van alarm, Stem van vuur. Uitgeverij: Het Wereldvenster, 1981

Inleiding

Advent is de tijd van verwachting die voorafgaat aan kerst. De dagen worden korter, de nachten langer. Het duister dringt zich op, maar tegelijkertijd groeit er nieuw leven dat sterker is en alles zal omkeren. Het licht staat op doorbreken ...

Waar we met advent verlangen naar licht in de duisternis, groeit ook het verlangen naar een wereld waarin mensen en aarde recht wordt gedaan. Daarom heeft Solidaridad ook dit jaar voor allen die adventsdiensten voorbereiden een liturgiemap ontwikkeld die dit verlangen een stem geeft. De titel van de liturgiemap luidt: Cacao, c'est mon espoir – Cacao is mijn hoop – en verbindt ons met de verhalen van de cacaoboeren en –boerinnen in Bas-Sassandra – een belangrijke cacao-streek in het zuidwesten van Ivoorkust.

Voor de vier adventszondagen worden u liturgische materialen aangereikt: gebeden, preeksuggesties, gedichten en liederen. Het zijn handreikingen waarmee u uw eigen viering(en) kunt vormgeven.

In deze advent staan lezingen uit het evangelie van Lucas centraal. Voor Lucas komt de Messias niet uit de lucht vallen, maar is een reeks van koningen, profeten en priesters hem voorgegaan. Daarom rijmt Lucas zijn verhalen op de verhalen van het Oude Testament en ademt zijn evangelie een duidelijke continuïteit en verbondenheid met de Hebreeuwse Bijbel. Ook de geboorteverhalen van Johannes de Doper en Jezus in de eerste hoofdstukken ademen deze verbondenheid: Johannes wordt geboren uit een vrouw, Elisabet, die, net als Sara, Rebekka en Rachel – de aartsmoeders van het volk Israël – onvruchtbaar waren, maar door Gods genade niettemin zonen baarden. En net als de moeder van Simson in de tijd van richteren onvruchtbaar was en Samuël in de tijd van de koningen door de onvruchtbare Hanna het leven geschonken werd. Jezus daarentegen wordt geboren uit Maria, een jonge vrouw – maagd zelfs nog – die staat voor de belofte van het nieuwe verbond. De vervulling van een oude belofte, een zoon Gods. Een vader en een moeder richten een lofzang aan over de aanstaande geboorte van hun kind. Ze zijn door God gezien. Zacharias zingt erover in het Benedictus en Maria in haar Magnificat.

Lucas wijst in zijn Evangelie ook op het feit dat onrechtvaardige verhoudingen rechtgezet moeten worden: pas als aan alle mensen recht gedaan wordt, zal het Koninkrijk Gods ten volle doorbreken.

Solidaridad en cacao

In Ghana en Ivoorkust werkt Solidaridad sinds 2008 aan het verduurzamen van de cacao productie. Trainingen helpen boeren om duurzamer te produceren en te voldoen aan de duurzaamheidsstandaard van UTZ CERTIFIED. In de trainingen is extra aandacht voor de positie van vrouwen die vaak een groot deel van het werk verzetten.

De eerste UTZ certificaten werden in de zomer van 2009 na inspectie uitgereikt aan ongeveer 2000 cacao boeren en -boerinnen. Vanaf nu vindt ieder jaar controle plaats. Belangrijker dan de jaarlijkse controle is de ondersteuning die de producenten krijgen bij bodembeheer, veilig gebruik van bestrijdingsmiddelen, onderhoud van de cacao bomen en de toegang tot afzetmarkten. Betere kwaliteit en hogere opbrengsten moeten zorgen voor een beter inkomen in een van de armste landen ter wereld.

Ivoorkust produceert 40% van alle cacao ter wereld. De ontwikkeling van het land wordt al jarenlang bedreigd door armoede, geweld, corruptie, slechte infrastructuur, analfabetisme en gebrekkige gezondheidszorg. Corruptie en de liberalisering van de cacao sector in Ivoorkust heeft de Ivoriaanse overheid ervan weerhouden om te investeren in de cacao sector. En de verwachte private investeringen bleven uit.

In Ghana dat van begin af aan verzet heeft geboden tegen de liberalisering, heeft de cacao sector juist een cruciale rol gespeeld in de strijd tegen armoede. Investerings van de Ghanaese overheid hebben de sector verder ontwikkeld. De productie is de laatste jaren gegroeid en is van betere kwaliteit.

De regio West-Afrika is verantwoordelijk voor 70% van de wereldproductie. De helft van de wereldwijde cacao productie bereikt via de Amsterdamse haven de consument.

Toenemende vraag naar duurzame cacao

De cacao verwerkende industrie toont de laatste jaren grote interesse in duurzame cacao. Niet verwonderlijk, want zowel de productie als de kwaliteit van cacao staan onder zware druk. Bij een groeiende vraag naar chocolade is dat slecht voor de toekomst van deze bedrijfstak.

Solidaridad en UTZ CERTIFIED hebben vanaf 2007 samenwerking gezocht met de cacao producenten, de verwerkende industrie, het WWF en Oxfam Novib. Samen ontwikkelden ze de UTZ standaard voor duurzame cacao productie. Nestlé, Ahold, Mars (o.a. Mars, Twix, M&M's), Heinz (o.a. Kwatta, De Ruijter, Venz) en een groeiend aantal handelsbedrijven en buitenlandse merken hebben zich inmiddels aangesloten bij het programma. In het najaar van 2009 wordt de eerste gecertificeerde cacao in Amsterdam aangevoerd. In 2010 worden de eerste repen chocola met het UTZ CERTIFIED Good Inside logo in de winkels en supermarkten verwacht.

Twee portretten van cacaoboeren

Simone Gohou – een cacaoboerin uit Ivoorkust

‘Cacao, c’est mon espoir’

Madame Simone Gohou (58 jaar oud) is boerin. Ze woont in Blaou, een van de vele dorpjes in Bas-Sassandra, een van de regio’s in het zuidwesten van Ivoorkust. Dit is een belangrijke cacao-streek. Ongeveer de helft van alle cacao uit Ivoorkust komt uit dit deel van het land.

Haar inkomen haalt ze uit de cacao. Sinds de dood van haar man Jean, nu tien jaar geleden, stond ze er alleen voor om hun vijf kinderen groot te brengen. De kinderen zijn nu allemaal 18 jaar en ouder. “Het was een zware tijd”, vertelt madame Gohou, “maar gelukkig is er een sterke onderlinge verbondenheid tussen de mensen in ons dorp. Ik ben in Blaou geboren en hier kennen we elkaar goed en bieden we elkaar waar mogelijk hulp. Het leven in Blaou is echt niet eenvoudig. Er is geen elektriciteit en er is geen zuiver water of een waterpomp. Ons dorp ligt ver van de grotere verbindingswegen af en is vaak nauwelijks te bereiken vanwege slecht onderhouden toegangswegen naar ons dorp. De kinderen moeten dagelijks kilometers lopen om naar school te kunnen”.

Madame Gohou op haar cacao-plantage.

Naast cacao, verbouwt madame Gohou ook voedselgewassen als maïs, pepers, cassave, yam en rijst. Deze producten zijn voor eigen gebruik. Uit cacao haalt ze haar inkomsten. Bij de oogst ziet madame Gohou toe hoe haar zonen en de soms ingehuurd werkers de cacaovruchten van de bomen kappen. Soms helpt ze nog mee, maar vanwege haar leeftijd valt dat haar zwaar.

De kwantiteit en de kwaliteit van de cacao is de laatste jaren achteruit gegaan. Investeren in nieuwe cacao-bomen en in goed onderhoud van de cacao-plantages (o.a. goed bodembeheer, onderhoud van de schaduw- en cacao-bomen) is financieel niet mogelijk en wordt over het algemeen dus achterwege gelaten. Hierover zegt madame Gohou: “Mijn cacao-bomen dienen vervangen te worden. Hun hoge leeftijd maakt dat de opbrengst laag is. De cacao-plantage zal opnieuw ingericht moeten worden. Met de hoge kosten voor de bestrijdingsmiddelen en de lage opbrengst vormen deze problemen samen mijn grootste zorgen.”

Cacao vormt een aanslag op de tropische bossen

Ivoorkust levert jaarlijks ongeveer 40% van de totale cacao-productie in de wereld. Zij is hiermee het grootste cacao-exporteur ter wereld. De Ivoriaanse regering dankt een groot deel van haar inkomsten aan belastingen op de cacao. Het is daarom niet verwonderlijk dat de regering (gezins)bedrijven stimuleert om cacao-bomen aan te planten.

Veel boerenfamilies in het zuiden van Ivoorkust stapten daarom in de cacao. Ook kwamen veel boerenfamilies uit andere delen van Ivoorkust naar het zuiden, waar

ze stukjes land ter beschikking kregen om cacao te verbouwen. Veel tropisch regenwoud aan de zuidkust van Ivoorkust is in de loop van de jaren gekapt om plaats te maken voor kleinschalige cacao-teelt. Door slecht bos- en bodembeheer – de boeren hebben weinig verstand van duurzame landbouwtechnieken–, raakt bovendien de grond snel uitgeput, waardoor de cacao-boeren na verloop van tijd op zoek gaan naar nieuwe grond om cacao-velden aan te leggen. De bomen en bossen worden daarvoor gekapt en verbrand. Cacao wordt daarom ook een echte *rainforest killer* genoemd.

“Mensen van de cacaoöperatie COOPAGA, waarvan ik lid ben, kwamen naar ons dorp. Zij maakten ook mij enthousiast voor het programma van Solidaridad. Met andere leden van de coöperatie in onze gemeenschap kregen we daarop groepsgewijs verschillende trainingen. Niet in het dorp, maar gewoon in de praktijk. Lessen en trainingen kregen we, terwijl we tussen de cacao bomen instonden. Die gezamenlijke trainingen versterken ons gemeenschapsgevoel. Het sterkt ook onze coöperatie”, aldus madame Gohou.

Wat waren de belangrijkste onderdelen van de lessen en trainingen? “In mijn opinie is de training, die gericht is op verbetering van het algemeen beheer van de plantage het belangrijkste aspect. De trainingen helpen me ook beter de verschillende ziektes te bestrijden. Ik kan al positieve veranderingen zien op mijn plantage. Ik verwacht dit jaar een hogere opbrengst aan cacao bonen. Ook hoop ik op een betere prijs voor de cacao.”

“Voor mij en mijn familie is biedt Solidaridad een grote mogelijkheid ons leven te verbeteren: het helpt onze manier van werken te veranderen, waardoor de productiviteit van onze plantage vergroot wordt en de kwaliteit van de bonen verbeterd, waardoor ons inkomen toeneemt. Drie wensen hopen we als gemeenschap in de toekomst te realiseren: een waterpomp, een medische post en alfabetisering. Zonder cacao kan ik niet leven”, verzucht madame Gohou: “cacao is mijn hoop.”

Voor mens- en milieu gevaarlijke pesticiden

De cacao productie is kwetsbaar. Ze wordt gekenmerkt door plantziekten, schimmels en plagen. Jaarlijks gaat hierdoor een groot deel van de wereld oogst verloren. Het probleem is sterk verbonden met matig beheer van bodem en gewassen.

Afrikaanse cacao boeren gebruiken verschillende pesticiden. Veel van deze pesticiden worden aangemerkt als riskant tot zeer riskant voor de gezondheid. In veel ontwikkelde landen zijn deze

pesticiden inmiddels verboden. De cacao boeren die deze middelen gebruiken klagen over irritatie van huid, maag of longen na het aanbrengen van pesticiden.

Het probleem wordt verergerd door het feit dat veel boeren niet over de kennis en vaardigheden beschikken om zorgvuldig met de pesticiden om te gaan. De pesticiden komen door verwaaiing en uitspoeling ook in het ecosysteem terecht en in het grondwater.

Kan Pascal Kouassi – een cacaoberoer uit Ivoorkust

‘Cacao biedt mij en mijn familie de kans om ons werk te verbeteren en ons inkomen’

Kan Pascal Kouassi is 47 jaar oud. Zijn vader heet Diby Kouassi, zijn moeder Aya Zie. Hij heeft twee broers. Beiden zijn boer. Hij is getrouwd en heeft drie kinderen. Hij omschrijft het dorp waarin hij woont als “groot”. Er is een waterpomp, een school, een kerk, maar geen ziekenhuis. Zijn leven, zo vertelt hij, draait om cacao, maar soms bezoekt hij ook zijn vrienden, of kijkt hij een voetbalwedstrijd. Cacao is zijn enige bron van inkomsten, hoewel hij ook nog drie hectare aan rubber heeft. Het zorgt ervoor dat hij voor zijn kinderen kan zorgen en ze naar school kunnen gaan. Ook verbouwt hij voor eigen gebruik rijst, zoete aardappel en cassave. De opbrengst van zijn cacao's is erg laag en dat zorgt ervoor dat hij geen chemicaliën kan kopen om zijn gewassen tegen de pest te beschermen.

Pascal Kouassi en zijn vrouw.

Kan Pascal is via zijn coöperatie met het UTZ CERTIFIED programma van Solidaridad in aanraking gekomen. Daar stimuleerden zij hem om zich met het programma bezig te houden. Hij wilde iets nieuws proberen, daarom deed hij mee. Nu ontvangt hij trainingen over verschillende onderwerpen. Dit waardeert hij zeer. Eén voorbeeld hiervan is, dat ze vroeger de lege verpakkingen van de chemicaliën ompoelden en hergebruikten. Dat is nu verboden en dus doen ze dit niet meer.

Het allerbelangrijkste, vindt Kan Pascal, is dat ze betere training ontvangen om het management van de boerderij te verbeteren. Trainers komen langs op de boerderij en ze bespreken vele zaken, zoals het management van de boerderij, kinderarbeid, gebruik van pesticide en het milieu. Het andere goede aspect, is dat – als hij doet wat er gezegd wordt en daardoor goede kwaliteit cacao levert – hij kans heeft om meer geld te verdienen. Hij hoopt dat hij door het Solidaridadprogramma een meerprijs zal ontvangen waardoor zijn inkomen zal stijgen. Hij denkt dat het programma hem zal helpen om de relatie met de werknemers, die hij tijdens de oogsttijd vaak inhurt, te verbeteren en om onderwezen te worden over zaken aangaande kinderarbeid. Hij hoopt dat het voor hem en zijn familie een belangrijk, levensveranderend instrument zal zijn.

Kinderarbeid

De inzet van kinderen in het familiebedrijf is een reguliere praktijk in Ivoorkust. Een aanzienlijk deel van de kinderen doet gevaarlijk werk. Dat bestaat vooral uit twee taken. Ten eerste het toedienen van schadelijke

pesticiden; ten tweede het openleggen van nieuwe landbouwgrond met behulp van machetes. Er is in enkele gevallen ook sprake van dwangarbeid.

Eerste zondag van advent

Lezingen

Jer 33,14-16

1 Tess 3,12-4,2

Luc 21,25-28.34-36

Inleiding

Vanaf de eerste zondag van de advent worden we geholpen om op scherp te staan. Er staat iets te verwachten. Zijn we er wel klaar voor? Zien we wel wat er echt gebeurt? Of zijn we in slaap gedommeld, houden we ons vooral bezig met onze eigen levens die al vol genoeg zijn? Jezus roept ons op om waakzaam te zijn en waarschuwt degene die niets zien, niets door hebben. Laten wij ons aanspreken door zijn boodschap? Dan blijft dat niet zonder consequenties. We zullen erdoor veranderd worden en de wereld evengoed.

Advent staat voor een tijd van voorbereiding. God koos ervoor om de wereld niet op zijn beloop te laten en zond zijn Zoon. Ook wij mogen ons vandaag laten gezeggen en laten veranderen door de komst van Christus, om tussen onze dagelijkse beslommeringen heen een plaats te bereiden voor Hem. Want wat hebben wij gemaakt van zijn tempel, zijn schepping?

Jezus roept zijn omstanders op tot waakzaamheid. Om niet afgestompt te raken of mee te gaan in de roes, maar om te groeien in geloof. Om van de aarde een plaats te maken waar God kan wonen. Hij wil ons uitleiden vanuit onze aangename situaties om oog te krijgen voor wat zich afspeelt in het verborgene. Tekens van een nieuw Koninkrijk die zich al aandienen, en een uitnodiging om ons te verplaatsen naar de kwetsbare soms schrale plekken waar God zou kunnen wonen, waar Hij vandaag de dag geboren zou kunnen worden. Een van die plekken zou bijvoorbeeld het huis van Simone Gohou kunnen zijn, een weduwe en cacao-boerin uit Ivoorkust. Zij verbouwt de cacao-bonen waar in Nederland chocolade van wordt gemaakt en die wij kunnen kopen in onze supermarkten. Het levert haar maar een marginaal bestaan op. En dat kan beter. Ze hoopt op betere tijden. En die lijken eraan te komen, dankzij het cacao-programma van Solidaridad. Het vereist wel onze inzet.

We mogen blijven hopen op een wonder én er zelf deel vanuit gaan maken. Hij komt!

Gebeden

Gebed bij het aansteken van de eerste adventkaars

Een eerste licht ontsteken we
en verdrijft een stukje duisternis
kwetsbaar brandt de eerste kaars
zal het Licht doorzetten?

Het kleine licht brengt ons vandaag
bij die kwetsbare plaatsen
waar leven niet vanzelfsprekend is
waar licht niet vanzelfsprekend is;
we zien ze in ons eigen leven,
en op zoveel plekken in onze wereld
bij mensen zoals Simone Gohou, een cacao­boerin uit Ivoorkust.

We vragen U God,
wees ons nabij met uw Licht
breek door de duisternis heen en kom.

Gebed bij openen Schrift

God van Licht en Leven,
U wilt telkens weer met ons een nieuw begin aanvangen.
U stuurt ons uw Zoon Jezus Christus,
als een Licht breekt Hij door in onze duisternis.
Nu wij uw Woord gaan openen,
vragen wij U ons hart te raken met uw Geest,
zodat wij in zijn voetspoor kunnen treden
en mens worden zoals U ons bedoeld heeft.
Dit vragen wij U door Hem, Jezus Christus,
die met U en de heilige Geest leeft
in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Vorbede

We bidden voor de cacao­boeren en -boerinnen zoals Simone Gohou
die maar net genoeg verdienen voor een marginaal bestaan,
terwijl ze dromen dat hun kinderen een beter bestaan zullen krijgen.
Wees hen nabij God, laat U kennen, dat zij weten dat ze er niet alleen voor staan,
dat er wegen geopend worden die hen naar betere tijden leiden,
dat wij zelf die wegen helpen bouwen en bijdragen aan hun toekomst.

Voorbeeldpreek

Jezus roept eenieder op waakzaam te zijn. In de tempel voert Hij gesprekken en onderwijst hij de aanwezigen. De Schriftgeleerden en Sadduceeën voelen hem stevig aan de tand en leggen Hem complexe kwesties voor in de hoop Hem op een fout te betrappen. Maar in plaats daarvan blijkt Jezus de juiste dingen te zeggen. En Hij waarschuwt zijn leerlingen voor de valse vroomheid en het uiterlijk vertoon van de Schriftgeleerden die in dure gewaden rondlopen en ereplaatsen voor zich opeisen, terwijl ze lang bidden, alleen voor de schijn. Hij zegt hen dat dit soort Schriftgeleerden het strengst beoordeeld zullen worden. Het zijn de laatste gesprekken die Hij voert, voordat Hij overgeleverd zal worden. Jezus komt dan te spreken over de laatste dingen – de eindtijd. Hij zet alles nog een keer op scherp, zodat iedereen zijn boodschap goed zal begrijpen.

Eraan vooraf staat ook het verhaal van de weduwe die twee muntstukken doneert aan de tempel en waarvan Jezus zegt dat ze meer waard zijn dan de kapitalen die de rijken doneren.

Jezus hecht zo weinig aan die kapitalen die dagelijks aan de tempelschat worden toegevoegd, omdat in diezelfde tempel een weduwe zo arm kan zijn. Haar armoede is als het ware een aanklacht aan de tempelbezoekers en de tempel. Hoe kan er dan zegen rusten op de indrukwekkende giften voor Gods huis? Wat zal er van een tempel worden die met zulke waardeloze giften wordt onderhouden? De omstanders reageren op de woorden van Jezus en wijzen dan juist op de prachtige steenblokken en wijgeschenken van de tempel. Jezus doet dan de schokkende mededeling, dat deze tempel tot de laatste steen zal worden afgebroken.

Hij wil zijn omstanders een ander toekomstbeeld geven. Eén dat niet geënt is op de tempel of kapitalen en de schijn, terwijl in diezelfde tempel geen plaats is voor weduwen op wie smalend neer wordt gekeken. De tempel is verworden tot een plek waar God niet kan wonen. Door sociale misstanden zoals met de weduwe. Misstanden die misschien wel van elke tijd zijn. De profeet Jeremia spreekt hier ook over tegen zijn luisteraars.

Jezus ziet een ondergang van oorlogvoerenden en afgestompten, maar ook redding van onderdrukten van hen die trouw gebleven zijn aan de Heer. Zij die standhouden voor het aangezicht van de Mensenzoon. Want net als Jeremia kondigt hij te midden van die scheefgegroeide wereld iets nieuws aan.

De (kosmische) machten zullen wankelen. Ze zullen van hun plaats vallen. Maar alle lijden en ellende die zal volgen zal in het teken staan van het nieuwe begin. Een hard oordeel volgt, maar ook een belofte van verlossing. Daarom roept Jezus de mensen op om waakzaam te zijn. Dit is je niet overgeven aan de waan van de dag, de alledaagse beslommingen of de roes die ons even wegvoert. Of je overgeven aan het tijdelijke genoegen en aangename van deze wereld. Hij wil dat we uitzien en bezig zijn met wat eeuwigheidswaarde heeft. Hij bereidt de omstanders voor op wat te gebeuren staat. Het oordeel heeft niet het laatste woord. Het einde komt wel, lijkt Hij te zeggen, maar jullie moeten je bezighouden met wat je opgedragen is. Bereid je voor op de (terug)komst van de Mensenzoon. Niet met rijkdom en uiterlijke schijn zoals de Schriftgeleerden of wat er van de tempel geworden is. Zo roept Jezus de leerlingen en mensen om Hem heen op tot waakzaamheid. Om niet afgestompt te raken of mee te gaan in die roes, maar om te groeien in geloof. Om van de aarde een plaats te maken waar God kan wonen. Zodat het Koninkrijk van God, dat op doorbreken staat, ópkomt en opbloeit te midden van leven op aarde. Een koninkrijk waarin iedereen tot zijn recht zal komen waarin vrede zal heersen en vreugde, waarin mensen elkaar het leven mogelijk zullen maken. Een nieuw Jeruzalem, zoals het bij Jeremia klinkt.

Laten de omstanders zich aanspreken en veranderen door de boodschap van Jezus? De ondergang van Jeruzalem waar Jezus over spreekt heeft ook direct betrekking op hemzelf, op zijn eigen ondergang en opgang.

Aan ons christenen anno 2009 ligt deze vraag opnieuw voor. Advent staat eigenlijk voor een tijd van voorbereiding. God koos ervoor om de wereld niet op zijn beloop te laten, om alles niet bij hetzelfde te laten. Ook wij mogen ons vandaag laten gezeggen en laten veranderen door de komst van Christus. Om tussen onze dagelijkse beslommingen heen een plaats te bereiden voor Hem. Want wat hebben wij gemaakt van zijn tempel, zijn schepping? We kunnen erbij lopen als de Schriftgeleerden in hun prachtige gewaden. Hebben we wel oog voor de weduwe, is er voor haar wel plaats om te leven? Simone Gohou uit Ivoorkust is zo'n weduwe uit onze tijd. Ze verloor haar man tien jaar geleden. Als cacaoboerin kan ze haar hoofd maar net boven water houden. Haar laatste

munten gaan steeds naar haar kinderen, van wie ze hoopt dat ze een betere toekomst zullen krijgen dan zij. De prijs die ze voor haar cacao krijgt is marginaal. Net als de situatie waarin ze leeft. De winst die op haar cacao bonen gemaakt wordt komt niet in haar zwarte handen terecht. Zij is maar een van de miljoenen gezichten die zich aan ons zicht onttrekken, of waarvoor we misschien de ogen dichtdoen of waarop wij smalend neerkijken. Richten we ons op vergankelijke dingen zoals die mooie tempel? Is onze wereld een plek geworden waar God nog kan wonen?

Jezus' boodschap van waakzaamheid raakt juist hieraan. Hij wil ons uitleiden vanuit onze aangename situaties om oog te krijgen voor wat zich afspeelt in het verborgene. Tekens van een nieuw Koninkrijk die zich al aandienen, en een uitnodiging om ons te verplaatsen naar de kwetsbare, soms schrale plekken waar God zou kunnen wonen, waar Hij vandaag de dag geboren zou kunnen worden, zoals in die onherbergzame stal. Want in de kiem sluimert al iets dat van God komt. Hij zal komen en laat zijn wereld niet aan het lot over. Simone Gohou ervaart dat ook zo. Ondanks haar moeizame bestaan, geeft ze haar leven niet op. Ze heeft ook net kennis gemaakt via haar coöperatie met een programma van Solidaridad. Ze krijgt trainingen om op een milieuvriendelijker en veiliger manier, betere kwaliteit en meer cacao bonen te verbouwen. Ze verwacht dit jaar een meerprijs voor haar cacao. "Cacao is mijn hoop", zegt ze in een interview.

Opnieuw ligt er deze eerste advent de vraag bij ons voor: Laten we ons raken in ons hart door de boodschap van waakzaamheid van Jezus? Laten we ons echt door zijn komst veranderen?

We worden opgeroepen oog te krijgen voor wat eeuwigheidswaarde heeft. Wat niet vergaat of vergankelijk is. Liefde misschien, nabijheid. We mogen blijven hopen op een wonder en er zelf deel van uit gaan maken. Door bijvoorbeeld eerlijke producten te kopen; eerlijke chocoladeletters zo vlak voor Sinterklaas. Door stil te staan bij de weduwen van deze tijd en ons af te vragen of er nog wel ruimte is voor hen om tot leven te komen. In de stal treffen we een kind, iemand die ons weer thuis wil brengen, in verbondenheid met God met onze medemensen, met onze dieren en met onze natuur, onze aarde. En te midden van de moeite die we zelf ondergaan met ons leven op aarde mogen we blijven vertrouwen op de belofte van God over eeuwigdurende liefde en vrede. Hij zal bij ons zijn en blijven. Hij komt! Amen.

Aankondiging voor de collecte

Waar we met advent dromen van een wereld waar vrede zal heersen en rechtvaardigheid, laat Solidaridad zien dat de droom van eerlijke handel daaraan bij kan dragen. Voor de verwezenlijking van die droom zijn wel veel inspanningen vereist. Scholing, voorlichting en organisatie van boeren en boerinnen in het zuiden zijn noodzakelijk. Maar ook het omschakelen op milieuvriendelijkere productiemethoden en het creëren van een afzetmarkt voor duurzame cacao in Europa.

Daar is natuurlijk geld voor nodig. En Solidaridad hoopt op uw steun. Om als consument uw taak op te nemen en eerlijke producten te kopen, en op uw financiële bijdrage om dit mogelijk te maken. De cacao boeren en boerinnen waaronder Simone Gohou zullen u dankbaar zijn. We bevelen deze collecte van harte bij u aan. Zo maken we een verschil.

Bezinningsteksten

Nacht over onze school

God komt
ik weet het zeker.
Om al wie gekwetst is
te helen en te genezen:
Alle ruggen die gebogen zijn
onder de slagen van dwangarbeid
of door het zware werk
zal Hij rechtzetten.

God komt
om ieder van ons die in duisternis verkeert
zijn Licht te brengen:
Zij, met een uitzichtloos bestaan
die niet weten hoe ze dag vandaag doorkomen
laat staan de dag van morgen.
Zij, die twifelen of er eten zal zijn
voldoende geld om van te leven
of om de kinderen naar school te kunnen
sturen.

God komt
en Hij zal bij ons blijven.
En het zal kerst worden
vrede zal dalen over onze levens,
Licht breekt door onze duisternis.
Amen.

Ik ga slapen

Gebed uit Ghana

Heer,
het wordt koud.
De nacht van deze aarde komt,
met een adem van de dood.
De nacht komt,
het einde komt,
maar Jezus Christus komt ook.

Heer,
op Hem wachten wij,
dag en nacht.
Amen.

Uw woord maakt ons flink voor de dag

Gebed uit Ghana

Heer,
wij rusten 's nachts
op uw genade.
Maar uw woord
geeft ons kracht voor de dag.

Heer,
laat uw woord in onze leden indringen.
Wek ons uit zoete rust,
want ons leven is niet alleen maar slaap.
Wrijf onze ogen klaar wakker
uit de dromen,
zet ons op onze benen
voor de nieuwe dag.
uw woord doet ons wakker schrikken

Heer,
ik zou graag tot uw eer
iets willen doen
voor mijn naasten,
voor mijn land.

Heer,
ik vraag om uw bevelen.
Veeg de dromen uit mijn ogen,
verwijder mijn wensen uit mijn zinnen,
zet uw bevelen
in mijn hersens.

En misschien heeft een mens
heel speciaal uw woord nodig
vandaag.
Laat mij er gespitst op zijn,
Heer,
laat uw woord mij drijven
de hele dag door.
En laat mij rusten op uw genade
in de nacht. Amen

Liedsuggesties

De nacht loopt ten einde *GvL 427, Rsb 104*
O kom, o kom, Immanuel *GvL 512, LD 692*
Het lied van de verlossing die nabij is (de nacht loopt ten einde) *GvL 427*
Verwacht de komst des Heren *LD 700*
Nu daagt het in het oosten *GvL 505, LD 689, Rsb 107*
Als alles duister is *Taizébundel*
Uit het duister hier gekomen *GvL 637*
Ik sta voor U in leegte en gemis *GvL 473*
Voor mensen die naamloos *GvL 644*
Om wat misdaan wordt *PP 299*
Licht dat ons aanstoot in de morgen *GvL 489*
Verberg U niet *VL p.177*
Geef een weg *VL p.835*

Tweede zondag van advent

Lezingen

Bar 5,1-9

Fil 1,4-6.8-11

Luc 3,1-6

Inleiding op thema 'stem en tegenstem'

De Evangelielezing van deze zondag gaat over Johannes in de woestijn. Een roepende in de woestijn. Wordt zijn woord wel gehoord? Een stem uit de woestijn zal wel niet gehoord worden, immers de woestijn, dor en droog, biedt weinig toekomstperspectief. Daar komt weinig goeds vandaan. Maar de woestijn kan ook worden gezien als een plaats om je af te zonderen. Het is een goede plek weg van het alledaagse bestaan. In de woestijn kun je goed nadenken over je verleden met het oog op de toekomst. Je toekomst op het spoor komen door te herinneren, de herinnering levend te maken. Daarmee wordt de woestijn een plaats van voorbereiding, een plaats van doortocht. Is het gehele mensenleven niet een-wegtrekken-uit en een-op-weg-zijn-naar?

In deze viering vragen we ook aandacht voor het werk van Solidaridad. Solidaridad steunt dit jaar cacaoboeren en -boerinnen in Ghana en Ivoorkust. Solidaridad wil dat alleen nog maar duurzame cacao geproduceerd wordt. Duurzame cacao waarmee de boeren en boerinnen een goed en waardig bestaan kunnen leiden. Zo moet het gebruik van milieuonvriendelijke bestrijdingsmiddelen verminderd worden en moeten goede arbeidsomstandigheden zonder dwang- en kinderarbeid gewaarborgd zijn.

Op deze tweede zondag in de advent willen we vieren dat in de woestijn stemmen klinken. De vraag van de Eeuwige om vrede en recht klinkt, het antwoord wordt gegeven door mensen. Stem en tegenstem, als roep en antwoord. Het visioen van een andere wereld dan deze wordt ons voorgehouden. Ja, mensen kunnen elkaar bevrijden tot menswaardig leven. Het grote visioen van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, Jesaja houdt het ons voor:

Daar wordt geen huilen gehoord meer
geen snikken en kermen.

Geen kinderen zullen daar sterven.

Oude mensen maken hun dagen vol
en jonge mensen zullen daar
pas op hun honderdste sterven.

Zij bouwen huizen en wonen erin.

Zij planten wijngaarden en eten de vruchten.

Zij bouwen niet meer en anderen wonen erin,

planten niet meer en anderen eten het op.

Hun levensdagen zijn als de dagen der bomen zo veel.

En ieder mens zal van het werk van zijn handen genieten.

Zij zullen niet voor een leegte zwoegen,

geen kinderen baren voor de verschrikking

wij leren de oorlog af.

Naar Jesaja 65, passim, Huub Oosterhuis

Gebeden

Gebed bij de tweede kaars

Weef ons tot een mantel van gerechtigheid

In het sterker wordende licht
van de goede boodschap
van Uw komst
stellen wij ons aan U voor
zoals wij zijn,
verlangend naar vrede en gerechtigheid
schoorvoetend op zoek naar
tekenen van Uw heil,
maar de blik angstig
gericht naar achteren.

Wij bidden U: leg onze handen op de
rode draad van Uw geschiedenis
trek ons mee naar voren
langs de bakens van Uw rijk
weef ons
recht en averecht
tot een gordel van hoop
tot een mantel van gerechtigheid

Wegbereiders

Aangesteld tot wegbereiders van Uw rijk
wordt ons het verlangen soms te sterk:
Konden we het maar zien,
kwam het ons maar tegemoet.
Maar wij zien het niet
als we onze ogen niet openen voor het onrecht
dat binnen Uw rijk niet kan bestaan.
Het komt ons niet tegemoet
als we ons tevreden neerleggen bij
kleine stapjes in zijn richting.
Dooradem ons, Heer, met Uw geest
van raad en sterkte
en maak ons vurig in onze beslissingen
ten gunste van Uw rijk.

Voorbeeldpreek

Schriftlezing: Lucas 3, 1-6

Optreden van Johannes

1 In het vijftiende jaar van de regering van keizer Tiberius, toen Pontius Pilatus Judea bestuurde, en Herodes tetrarch was over Galilea, zijn broer Filippus over het gebied van Iturea en Trachonitis, en Lysanias over Abilene, 2 en toen Annas en Kajafas hogepriester waren, richtte God zich in de woestijn tot Johannes, de zoon van Zacharias. 3 Daar ging Johannes in de omgeving van de Jordaan verkondigen dat de mensen zich moesten laten dopen en tot inkeer moesten komen, om zo vergeving van zonden te verkrijgen, 4 zoals geschreven staat in het boek met de uitspraken van de profeet Jesaja: ‘Luid klinkt een stem in de woestijn: “Maak de weg van de Heer gereed, maak recht zijn paden! 5 Iedere kloof zal worden gedicht, elke berg en heuvel geslecht, kromme wegen recht gemaakt, hobbelige wegen geëffend; 6 en al wat leeft zal zien hoe God redding brengt.’

Stem en tegenstem

In dat 15de jaar
van de regering van keizer Tiberius
In dat jaar toen Pontius Pilatus Judea bestuurde
Herodes tetrarch was over Galilea
En Filippus .. en Lysanias ... en de hogepriesters Annas en Kajafas ..

Lucas beschrijft de contouren van de staatkundige en kerkelijke kaart van die tijd
Bijna breed en plechtig, ja zo was die tijd ingericht, alles keurig verdeeld.
Zo doen machthebbers het.
Ze zetten de wereld naar hun hand, zij beheersen de tijd.

In dat 15de jaar, zo schrijft Lucas,
richtte God zich tot Johannes, de zoon van Zacharias.

Het waren niet de vorsten, de machthebbers
De politieke leiders noch de religieuze leiders
die Gods woord hoorden.
Zij waren het niet

Zij waren het immers niet
die Israëls visioen van vrede en gerechtigheid
levend hielden.

Daarvoor moet je op een andere plaats zijn
– schrijft Lucas –
weg van de macht en van het geweld
Gods woord klonk door tot Johannes
In de woestijn

Het woord van God klonk niet in het centrum van de macht
Niet in Jeruzalem
Niet in de paleizen en de tempels
Maar in de woestijn

Een stem uit de woestijn klinkt

De woestijn
De plaats van doortocht
Het op weg gaan naar een nieuw land
Lucas herinnert ons aan het feit
dat het menselijk bestaan een wegtrekken uit is,
en dan een op weg zijn naar.

Het is Johannes
die Gods woord hoort en doet
en mensen oproept tot bekering
'Ik ben een die roept in de woestijn:
maakt vrij de weg van de Heer
maar recht zijn paden'.

Gods woord richtte zich tot Johannes
een woord als een kompas,
-geen landkaart met alle details-
een woord als een kompas
het wijst de richting om een nieuwe weg in te slaan

Ja, Johannes leeft in verwachting
niet in een passief afwachten
maar luisterend naar het Woord
om daar al handelend een antwoord op te geven.

In deze weken van de advent
vieren we dat God naar ons toe komt
zich opnieuw verbindt met de geschiedenis van mensen
mens wordt in dat kleine kind
dat we met kerstmis verwachten
dat mensenkind Jezus, een godsgeschenk,
die we niet voor niets ook Emanuel noemen, God-met-ons.

Maar in de advent vieren we
niet alleen dat God naar ons toekomt
maar ook dat wij naar God komen

In de advent verwachten we niet alleen de komst van God,
maar wacht God ook op onze komst.

Johannes spreekt daarom over 'be-kering', 'om-kering', terug-keer'
bekering, ommekeer is mogelijk, zegt Johannes,
keer om, ga weg van onderdrukking, van uitbuiting,
van het achteloos naast elkaar leven ....
'Maakt vrij de weg van de Heer
maar recht zijn paden'.
vergeving van zonde is mogelijk, houdt Johannes ons voor
zonde van de mens is niet iets dat onlosmakelijk met mensen verbonden is
de fouten die we maken heeft te doen met de wil
en daarom kunnen we ons er ook tegen verzetten
begin een nieuw leven zegt Johannes:

ommekeer is geen onmogelijke opdracht
God is genadig, zo luidt Johannes naam

God maakt geschiedenis met mensen
Gods geschiedenis doorheen de wereld en tijd
is verbonden met die van ons.

Mensen worden geroepen om recht te doen, ook wij.
dat betekent niet op de laatste plaats:
omzien naar mensen die te lijden hebben
en oog hebben voor het doen van gerechtigheid.

Opkomen voor de kleine cacao-boeren in Ghana en Ivoorkust
is waar de ontwikkelingsorganisatie Solidaridad naar omziet

Mannen en vrouwen in die West-Afrikaanse landen
werken aan gerechtigheid.
Solidaridad steunt hen, ook namens ons.

De cacao-boeren en -boerinnen zien uit naar een nieuwe wereld
waar ze kunnen werken zonder uitbuiting,
waar mannen en vrouwen samen beslissingen nemen,
waar hun werk wordt beloond,
waar kinderarbeid verdwenen is,
waar chemicaliën niet langer het water verontreinigen.

Verwachtingsvol werken ze samen
met Solidaridad en UTZ CERTIFIED, een certificeringorganisatie,
aan duurzame en sociaalverantwoorde grondstoffen voor heerlijke chocola.
Chocolade met respect voor mens en milieu

Ja, de toekomst lacht ons toe
een visioen van licht
God wacht op onze komst
Amen

Aankondiging voor de collecte

Een visioen van recht en vrede delen we met elkaar. Een visioen dat als een vraag schreeuwt om een antwoord. Solidaridad deelt dit visioen met u en werkt als ontwikkelingsorganisatie wereldwijd aan een meer duurzame wereld, waar recht wordt gedaan aan mensen die ondanks hun inzet in armoede leven. Solidaridad vraagt dit jaar uw gift voor cacaoboeren en -boerinnen in Ghana en Ivoorkust. Via trainingen worden zij o.a. in staat gesteld op een milieuvriendelijke wijze cacao te verbouwen. Solidaridad brengt deze cacaoproducenten ook in contact met de grote cacaoverwerkende industrie als Nestlé en Mars, die nu steeds meer duurzame cacao inkopen als grondstof voor hun chocola.

Om het werk van Solidaridad mogelijk te maken is geld nodig, o.a. om de trainingen te verzorgen van de cacaoproducenten. Solidaridad ondersteunt ook de cacaoöperaties, waarbij speciale aandacht wordt gevraagd voor de veelal kwetsbare positie van vrouwen.

Bezinningsteksten

Gebed voor Ghana : Maak ons tot uw volk

O God, wij smeken U,
zegen de mensen van dit land,
dit schone land,
dit groene land,
dit gele land,
onder uw heerlijke zon.
U weet, wat wij nodig hebben:
eten voor lichaam, ziel en geest.

...

Wij danken U voor de cassave,
die langs de kust groeit,
en die zo snel groeit.
Voor de vette vissen,
die niet zo diep duiken
en goed in de netten
van de vissers van New-Takoradi komen.
Voor de yam in Ashanti danken wij U,
voor de bananen, de sinaasappelen en ananas,
die overal groeien
en voor de dikke, groene plantanen,
die ik zo graag eet.
U vult onze magen goed
en geeft ons kracht om te werken en te denken.
Uw Geest verzadigt ons
met die prachtige vergezichten van de zee,
van de bossen en de mensen.

...

Wij bidden U
omdat het nodig is,
voor alle mensen,
die hier in dit land iets te vertellen hebben.
Wees met hen, die aan politiek doen.
wees met de stamhoofden,
die onze families en stammen leiden.

Zij moeten dienaren zijn,
zoals uw Zoon er een was,
zij moeten niet aan zichzelf denken.
Zij moeten niet hun zakken met geld
en hun hoofden met hoogmoed vullen.

...

O God, breng de mensen bij elkaar.
onze kleine wereld, hier in Ghana
met stamhoofden en partijen,
en de grote wereld met bommen en sterke legers.
Kom, o genadige God,
met uw Heilige Geest in ons land.
Maak ons tot uw volk,
dat wij U dienen
met ons hart en onze handen.
Om dit alles bidden wij U
in de naam van onze Heer Jezus Christus,
die voor ons stierf en opstond.
Amen.

Gedicht: 'Weg van de Hoop', Vaclac Havel

Diep in ons zelf dragen we hoop:
als dat niet het geval is,
is er geen hoop.

Hoop is de kwaliteit van de ziel
en hangt niet af
van wat er in de wereld gebeurt.
Hoop is niet voorspellen of vooruitzien.
Het is een gerichtheid van de geest,
een gerichtheid van het hart,
voorbij de horizon verankerd.

Hoop
in deze diepe en krachtige betekenis
is niet hetzelfde als vreugde
omdat alles goed gaat
of bereidheid je in te zetten
voor wat succes heeft.

Hoop is ergens voor werken
omdat het goed is,
niet alleen omdat het kans van slagen heeft.

Hoop is niet hetzelfde als optimisme
evenmin de overtuiging
dat iets goed zal aflopen.
Wel de zekerheid dat iets zinvol is
afgezien van de afloop,
het resultaat.

**Als je me wilt leren kennen
Geef me dan je hart
Dan geef ik jouw mijn ogen!**

Ghanees spreekwoord

Liedsuggesties

Ik zal in mijn huis niet wonen *GvL pag. 474;*

Lied van de Doper *VL p.422*

Hoog te paard *VL p.870*

Als God ons thuisbrengt uit onze ballingschap (psalm 126) *Rsb pag.126*

De tafel der armen (wat in stilte bloeit) *VL p.868*

Derde zondag van advent

Lezingen

Sef 3,14-18a

Fil 4,4-7

Luc 3,10-18

Inleiding

Welkom in deze viering,
in naam van de Komende die wij noemen:
Vader, + Zoon en heilige Geest. Amen.

Vandaag worden we als voorbereiding op Kerst opgeroepen door Johannes
om plaats te maken voor de komst van de Heer.

De lezingen doen ons stilstaan bij de vraag:

Is er in onze leefwereld wel ruimte waar God kan wonen;

waar wat heilig is, ook veilig is?

Want advent gaat niet over een gebeurtenis die straks plaats gaat vinden,

maar over een gebeurtenis hier en nu;

wat het met ons doet en van ons vraagt.

Wij zijn geen toeschouwers,

maar worden opgeroepen om deel te worden van het verhaal.

Johannes wijst ons een nieuwe weg.

Hij is gericht op gerechtigheid

en verkondigt een radicale, maar haalbare boodschap

Het onrecht uit zijn tijd

herkennen we ook in onze tijd, zoals bij de cacaoboeren uit Ghana en Ivoorkust.

En de wegen die hij schetst

komen neer op simpele dingen zoals een eerlijke verdeling

en zorg voor de zwaksten in de samenleving.

Hij toont ons wegen naar die gerechtigheid.

Het is een gerechtigheid die wortelt in God

God die ons bemoedigt en hoop geeft,

die in ons midden geboren wil worden.

Gebeden

Gebed bij de derde kaars

Bij het aansteken van deze drie kaarsen,
terwijl het licht groeit,
herinneren we ons hoe we in uw Licht mogen leven,
dat U, hoe duister het ook mag zijn,
ons niet aan ons lot overlaat.
Tegelijk denken we aan al die mensen
die uw Licht niet ervaren:
door ziekte, door eenzaamheid,
door armoede, de strijd om te overleven,
zoals de cacaoboeren in Ivoorkust en Ghana,
doordat anderen hen het licht ontnemen.
En we vragen U:
wilt U bij hen zijn
omgeef hen met uw Licht
zodat ze weer Lichtpuntjes zien
en zich bij U geborgen weten.
Amen.

Voorbede

Liefdevolle God,
we danken U voor het sturen van boodschappers op onze weg zoals Johannes
die ons een spiegel voor kunnen houden
en laten zien hoe we tot U kunnen komen.
Hoe we deel mogen worden van uw nieuwe begin.

We vragen, wilt U bij ons zijn om ons op weg te helpen,
Want in onze wereld zit nog zoveel schief:
Rijkdom en macht zijn oneerlijk verdeeld
En de systemen die dit in stand houden lijken onomkeerbaar.
Wees bij de slachtoffers van die systemen en oneerlijke verdeling:
Wees bij die mensen en al die boeren en arbeiders
die onder gevaarlijke en mensonterende omstandigheden moeten werken.
Steun organisaties zoals Solidaridad om gerechtigheid voor deze mensen te bevorderen.

Leer ons te zoeken naar wegen die niet naar eigenbelang of winst leiden
of die eindeloos blijven vragen om betere prestaties en hogere verwachtingen.
Help ons om te zien wat U voor ogen heeft,
dat daar de echte winst te behalen valt.
Zo bidden we voor een ieder die gebukt gaat onder de hoge verwachtingen van anderen,
die zich minderwaardig voelen,
omdat ze niet kunnen voldoen aan de eisen van deze tijd.
Voor de mensen die ziek zijn,
zij die zich eenzaam voelen,
voor hen die iemand hebben verloren.

Blijft ons allen nabij God, nu en alle dagen van ons leven.
Zo bidden wij in uw naam, door Jezus Christus onze Heer. Amen.

Gebed over de gaven

Trouwe God,
gastheer die ons allen nodigt,
wij danken U,
dat U met uw Licht onze duisternis wil doorbreken
en een opening scheidt, een nieuwe dageraad,
steeds als de hoop ons lijkt te ontsnappen.
Wij danken u voor uw gaven en vragen U
aanvaard onze gaven.
en leer ons te delen,
zoals Johannes ons oproept en
zoals U zich deelt met ons
en met al uw kinderen op aarde,
de boeren en arbeiders in Ghana en Ivoorkust, mensen overal.
door Christus, onze Heer. Amen.

Voorbeeldpreek

Er branden drie kaarsen. Het licht wordt steeds sterker en kerst komt dichterbij. Bent u er al klaar voor? Is alles voorbereid?

Vandaag worden we als voorbereiding op Kerst opgeroepen door Johannes om plaats te maken voor de komst van de Heer. De lezingen doen ons stilstaan bij de vraag: Is er in onze leefwereld wel ruimte waar God kan wonen? Wat moet er in ons eigen leven en onze wereld rechtgezet worden wil er ruimte ontstaan voor een nieuw begin?

Johannes meent dat de mensen drastisch moeten veranderen. Hij spreekt rake woorden, waarmee hij ons een spiegel voorhoudt, want advent gaat niet over een gebeurtenis die straks plaats gaat vinden maar over een gebeurtenis hier en nu: Wat het met ons doet en van ons vraagt. Wij zijn geen toeschouwers, maar worden opgeroepen om deel te worden van het verhaal. Johannes wijst ons een weg en cacaoboeren uit Ghana en Ivoorkust helpen ons met hun verhaal op die weg.

Daar staat Johannes aan de overkant van de Jordaan. Hij verwacht de Messias. Hij wil de mensen duidelijk maken, dat de wereld moet veranderen wil er een nieuwe toekomst mogelijk zijn. Hij doopt, een wonderlijke bezigheid in die tijd. Hij zegt: “Er staat iets te veranderen, bereidt je erop voor, kom tot inkeer en begin opnieuw. Laat je schoonwassen in het water.”

Hij wil de mensen voorbereiden op de komst van de Heer door hen boete te laten doen en tot bekering en berouw op te roepen. Boete bekering en berouw, dat is geen gemakkelijke boodschap of iets vrijblijvends. Het vraagt heel wat van de mensen die naar hem toekomen.

Maar zijn vermaningen staan allemaal in het licht van de belofte dat God zal komen.

Johannes weet mensen te raken. Hij gebruikt harde woorden en wijst de mensen op hun manier van leven. Dat het zo niet goed gaat en dat het anders moet, wil er toekomst zijn.

Velen maken de tocht naar de Jordaan. Ze ervaren dat hun leven ontspoord is, niet compleet is en ze vragen hem: “Wat moeten we doen?”

“Wat moeten we maken” staat er letterlijk in deze Bijbeltekst en dat verwijst naar het stukje ervoor waarbij Johannes noemt dat mensen goede vruchten voort moeten brengen. Telkens heeft Johannes ‘ antwoord te maken met de onderlinge verhoudingen tussen mensen: dáár moet verandering in komen. Ieder mens wordt persoonlijk erop aangesproken. Want, zegt Johannes tegen de mensen: “De voorbereiding op de komst van de Messias kan niet anders dan bij jezelf beginnen.” Zo zegt hij tegen de tollenaars die naar hem toe komen: “Vraag niet meer geld dan is afgesproken.” En tegen de soldaten: “Plunder niet, pers niemand af, en wees tevreden met de soldij die je ontvangt.” En tegen de anderen zegt hij: “Wie dubbele kleding heeft, laat hij delen met wie niets heeft, en wie voedsel heeft, laat hij hetzelfde doen.”

Zo roept Johannes mensen op om niet meer te nemen dan nodig en te delen waar je kunt.

Om af te zien van een leven ten koste van anderen. Hij spreekt de mensen aan op het royale in henzelf om op zoek te gaan naar de kern waar je ruimdenkend bent en gul, een plaats waar God zou kunnen wonen. Zijn plaats daar aan de rand van de woestijn en de woorden die hij spreekt, herinnert de mensen denken aan het volk dat op weg was in de woestijn, dat manna kreeg en niet meer nam dan nodig en in vertrouwen leerden leven op God. En al dopend laat Johannes de mensen de Jordaan oversteken en als het ware het beloofde land binnengaan, zoals het volk van Israël het beloofde land binnentrok.

Zo spreekt Johannes mensen aan op hun persoonlijke verantwoordelijkheid. En de mensen voelen zich aangesproken door Johannes zijn profetieën. Hij schildert een nieuw perspectief, een nieuwe toekomst. Het visioen van recht en vrede licht op. En dat visioen is binnen handbereik, kan werkelijkheid worden, houdt Johannes ons voor. Binnen onze eigen menselijke mogelijkheden wordt ons gevraagd anders te handelen: niet leven ten koste van anderen – maar zo, dat ieders leven mogelijk wordt. De revolutie met de wan in de hand laat Johannes aan God over. Wij mogen meedoen naar menselijke maat.

2000 jaar na het optreden van Johannes ligt de vraag bij ons: Laten we ons door zijn woorden aanspreken? Licht bij ons dat visioen van recht en vrede ook op? Zijn wij in staat om te veranderen, tot een omkeer, zoals Johannes ons voorhoudt?

Cacaoboeren en –boerinnen in Ghana en Ivoorkust delen met ons dat visioen van recht en vrede. Ook zij zien uit naar een wereld, waar kinderen, ook hun eigen kinderen, naar school kunnen gaan. Ook zij dromen van een wereld waar kinderen, ook hun eigen kinderen, niet meer door armoede gedwongen, zware en gevaarlijke arbeid moeten verrichten. Ook zij geloven dat aan mensen recht moet worden gedaan, dat de rijkdommen van deze aarde eerlijk gedeeld moeten worden.

Solidaridad werkt samen met de cacaoboeren- en boerinnen in Ghana en Ivoorkust aan duurzame cacao. Solidaridad stelt de cacao producenten in staat om stapsgewijs verbeteringen door te voeren in hun cacao productie. Door trainingen krijgen de boeren en boerinnen de nodige kennis aangereikt, die ze direct in de praktijk kunnen brengen. Het gebruik van dure en ook vaak gevaarlijke chemische bestrijdingsmiddelen wordt verminderd, o.a. door een goed bodem- en boombeheer. De kwaliteit van de bonen stijgt hierdoor, alsook de hoeveelheid oogstbare cacao vruchten. Er is veel aandacht voor de positie van vrouwen. Heel in het kort gezegd: Solidaridad stelt cacao producenten in staat te werken aan duurzame cacao.

Solidaridad is ook in gesprek gegaan met de cacao verwerkende industrie als Mars en Nestlé. Zij willen nu ook duurzame cacao inkopen. Dit is een geweldige doorbraak, want tot voor kort zeiden de grote chocolade-industrieën simpelweg geen verantwoordelijkheid te dragen voor o.a. de arbeidsomstandigheden in de cacao producerende landen. Nu realiseert ook de cacao-industrie zich dat echte kwaliteitschocola niet alleen een smaakvol ‘eind’product moet zijn, maar dat ook het ‘begin’product, de cacao, met respect voor mens en milieu tot stand gebracht moet zijn.

Solidaridad laat met de cacao zien dat veranderingen, veranderingen ten positieve, mogelijk zijn. In de keten van de cacao zijn niet alleen de cacao producenten en cacao-industrieën aanwezig, maar uiteindelijk ook de cacao- en chocolade consumenten. Tot die laatste groep behoren wij (bijna) allemaal. Ook wij kunnen ons deel van onze verantwoordelijkheid dragen door duurzame chocolade te kopen. Chocolade, waarvoor de cacaoboeren – en boerinnen een rechtvaardig loon ontvangen, chocolade, die ook duurzaam, met respect voor het milieu is geproduceerd.

Johannes wijst zijn toehoorders erop dat mensen geen toeschouwers bij de wereld zijn, maar dat mensen deelnemen aan deze wereld. Er staat iets te veranderen, houdt Johannes ons voor: een nieuwe wereld breekt aan, een toekomst van recht en vrede.

Aankondiging voor de collecte

Solidaridad wil kerst dichterbij brengen door te wijzen op ons handelen. Ze wil kromme verhoudingen in de economie ombuigen en de markt te maken tot een plek waar recht en vrede tot stand komt. Een plek waar verbondenheid kan groeien tussen producenten en ons consumenten.

Deze weken voor kerst richt Solidaridad onze blik op het kwetsbare bestaan van de cacao-boeren in Ghana en Ivoorkust. Zij verbouwen vaak op kleine stukjes grond cacao in de hoop dat ze daar met hun familie van kunnen leven. Meer dan een marginaal bestaan levert dat meestal niet op. De winst die gemaakt wordt met chocola komt niet bij hen terecht. Daarbij komt dat de werkomstandigheden op de cacao-plantages vaak gevaarlijk en ongezond zijn.

Solidaridad steunt de cacao-boeren in Ivoorkust en helpt hen zonder tussenhandelaren direct toegang te krijgen tot de wereldmarkt. Zo gaan ze een betere prijs verdienen voor hun werk.

De boeren krijgen onderwijs over hoe ze milieuvriendelijker kunnen gaan verbouwen met minder of geen giftige pesticiden, en trainingen hoe de grond en cacao-bomen goed te onderhouden. Er is veel aandacht voor de positie van vrouwen. Kinderarbeid op de plantages gaat hopelijk zo tot het verleden behoren, zodat wij gerust chocola kunnen gaan eten zonder bittere bijmaak. Uw steun voor het werk van Solidaridad is daarvoor hard nodig. Geef gul.

Bezinningsteksten

Nacht over onze school

Heer,
wij danken U daarvoor,
dat wij op deze dure en goede school
mogen zijn.
Wij danken U voor iedere dag.

Heer,
wij danken U voor deze dag.
Ons lichaam is sterker geworden
door het eten,
ons verstand werd gescherpt,
getallen, feiten en zinnen
stapelen zich op
in ons hoofd.

Heer,
ben ik ook dichterbij gekomen
bij U?

Heer,
ik denk vandaag
aan mijn ouders en mijn zusters.
Mijn dag was licht,
mijn armen zijn niet opgezwollen,
mijn rug is niet gebroken.

Heer,
ik heb op een kruik gezeten,

terwijl mijn vader de grond omhakte.
Ik trok lijnen over het papier,
terwijl mijn moeder het eten stampte,
terwijl allen zich thuis moeite gaven
voor mij.

Heer
alstublieft, blijf veel van mijn ouders houden.
Heer, zegen en behoed ze.

Heer,
geef mij alstublieft geld en kracht
en spaar ze nog lang,
opdat ik ook voor ze zorgen kan.

Amen.

Uw Licht breekt door in mensen

Uw Licht breekt door in mensen
waar gedeeld wordt
van de overvloed die we hebben.
Waar in het delen minder juist méér blijkt te zijn.

Uw Licht breekt door in mensen
waar samen gegeten wordt
en de ander niet vergeten.
Waar in het samen eten, U aan tafel komt.

Uw Licht breekt door in mensen
waar een cacao-boer kan leven
van zijn kleine stukje land
Waar niet alleen zijn familie gevoed wordt
maar ook zijn kinderen naar school gaan
Waar geleefd wordt zoals U het bedoeld heeft.
Zo breekt uw Licht door in ons mensen.

Liedsuggesties

Het lied van de Doper GvL 487
Kwam van Godswege GvL 487, PP 280 en Rsb 410 (slechts gedeeltelijk opgenomen)
Wat zijn de goede vruchten LD 850
Voor kleine mensen GvL Psalm 72 II en Rsb 476 en PP 127/128
Te doen gerechtigheid GvL 635
Een lied tegen de derde wereldoorlog GvL 553
De aarde is vervuld GvL 417, LD 877, Rsb 465, PP 182
De wijze woorden en het groot vertoon GvL 428, PP 195
Ubi caritas et amor GvL 528
Lied om mee te gaan GvL 655
Blijf niet staren GvL 409
Deze wereld omgekeerd GvL 428
Niemand dan jij VL p.894
De tafel der armen (wat in stilte bloeit) VL p.868

Vierde zondag van advent

Lezingen

Mi 5,1-4a

Heb 10,5-10

Luc 1,39-45

Inleiding

Inleiding op thema ‘de toekomst beamen’

Op deze 4de zondag van de advent steken we opnieuw de kaarsen van de adventkrans aan. In deze tijd van verwachting lichten al vier kaarsen op. Kleine lichten, die uitzien naar vrede en gerechtigheid.

Deze zondag wordt ook wel zondag Rorate genoemd, een afkorting van de uitroep Rorate Coeli uit de introitus zang, dat Dauwt Hemelen betekent. Het verwijst naar de tekst Jesaja 45,8 waarin gesmeekt wordt om dauw uit de hemel. De hemel opent zich, het heil ontluikt, gerechtigheid en een nieuw messiaans leven wordt verwacht. De hemel kan als het ware bijna niet meer wachten tot het vrede is.

In de schriftlezing van vandaag horen we hoe Maria en Elisabeth nieuw leven beamen. Het zelfs uitschreeuwen van vreugde en lofliederen zingen. De nacht is haast ten einde, de morgen niet meer ver. Ook wij worden uitgenodigd om nieuw leven welkom te heten en daarmee vrede en gerechtigheid mogelijk te maken. In ons eigen leven, voor dat van onze naaste familie en voor onze eigen gemeenschap. Maar ook willen we vrede en gerechtigheid voor mensen ver van hier. Ontwikkelingsorganisatie Solidaridad vraagt hiervoor onze aandacht. Ze vraagt aandacht en steun voor cacao-boeren en -boerinnen in West-Afrika, voor mensen, die ook uitzien naar vrede en gerechtigheid.

‘Dauwt, hemelen, uit de hoge,
wolken, laat de gerechtigheid stromen
aarde, open uw schoot
om vrucht van verlossing te dragen,
om gerechtigheid te laten ontspruiten’

Gebeden

Gebed bij de vierde kaars

Heer, onze God
In de 4de kaars van de adventskrans
leggen wij vandaag ons jawoord
Als antwoord op Uw vraag
om in ons geboren te worden.
Wij bidden dat uw Naam 'Ik zal er zijn'
zichtbaar wordt in het werk van onze handen,
en verstaanbaar in de woorden die wij spreken.
Zo kan Uw licht groeien in ons midden
van dag tot dag, alle dagen van ons leven.

Lied: Deze wereld omgekeerd

De wijze woorden en het groot vertoon
de goede sier van goede werken.
de ijdelheden op hun pauwentroon
de luchtkastelen van de sterken:
al wat hoog staat aangeschreven
zal Gods woord niet overleven;
hij wiens kracht in onze zwakheid woont
beschaamt de ogen van de sterken.

Zijn woord wil deze wereld omgekeerd:
dat lachen zullen zij die wenen,
dat wonen zal die hier geen woonplaats heeft
dat dorst en honger zijn verdwenen -
de onvruchtbare zal vruchtbaar zijn,
die geen vader was zal vader zijn;
mensen zullen and're mensen zijn,
de bierkaai wordt een stad van vrede.

Wie denken durft, dat deze droom het houdt
een vlam die kwijnt maar niet zal doven
wie zich aan deze dwaasheid toevertrouwt
al komt de onderste steen boven:
die zal kreunen onder zorgen,
die zal vechten in 't verborgen,
die zal waken tot de morgen dauwt -
hij zal zijn ogen niet geloven.

1 Korintiërs 1, vers 18-22

Voorbeeldpreek

Schriftlezing: Lucas 1, 39-45

Na enkele dagen vertrok Maria met spoed naar het bergland, naar een stad van Juda. Ze ging het huis van Zacharias binnen en begroette Elisabet. Meteen toen Elisabet de begroeting van Maria hoorde, sprong het kind op in haar schoot. Elisabeth werd vervuld met heilige Geest. Ze schreeuwde het uit en riep: "Gezegend ben jij onder de vrouwen en gezegend is de vrucht van je schoot. Waar heb ik het aan te danken dat de moeder van mijn Heer bij mij komt? Op het moment dat je groet mij in de oren klonk, sprong het kind van blijdschap op in mijn schoot. Gelukkige vrouw, zij die gelooft! Wat haar namens de Heer is gezegd, zal in vervulling gaan."

Lees eventueel ook het Magnificat, Lucas 1, 46vv

De toekomst beamen

Het moet een bijzondere ontmoeting geweest zijn
Een ontmoeting tussen die twee vrouwen, Maria en Elisabet
Een ontmoeting ergens in een stad van Judea
Ergens in het bergland

Deze twee vrouwen,
De een al oud
De ander nog zo jong,
Wat zal het leven hun brengen?

Deze twee vrouwen
met ieder hun eigen verhaal, met hun eigen geschiedenis
zijn zwanger van nieuw leven

Ja, we weten het
Elisabet zal bevallen van Johannes
Maria van Jezus
En de profeet Johannes zal Jezus als Messias aankondigen

Maria gaat het huis van Zacharias binnen
Ze begroette Elisabeth en na het horen van Maria's groet
Sprong het kind in Elisabet's schoot op van blijdschap.

Hier is door Lucas prachtig en beeldend verwoord
dat Johannes Jezus herkent voor wie hij de voorloper mag zijn.
Voor de geboorte vraagt het kind reeds aandacht voor degene die na hem komen zou.

Het feest van naderende geboorte werpt zijn schaduw
neen, niet zijn schaduw, maar zijn licht vooruit

Lucas componeert zorgvuldig zijn Evangelie
Een nieuwe tijd is immers aangebroken
De toekomst ligt open
Het oude heeft afgedaan
God zal zich steeds opnieuw met mensen verbinden,
Steeds opnieuw
Op onvermoede wijze

Maria en Elisabeth
Hun verhaal speelt zich niet af
In paleizen of tempels
Plaatsen waar gewone mensen
gehoord worden noch gezien zijn,
of erger gekleineerd en uitgebuit worden.

Neen, de plaats van ontmoeting
is het huis van Zacharias
Maria gaat het huis van Zacharias binnen
Zacharias betekent: God denkt aan ons

In dit huis waar de herinnering aan de Eeuwige
levend gehouden wordt
In dit God-denkt-aan-ons-huis
Daar zijn de twee vrouwen, Maria en Elisabet
bereid om met God mee te doen.
Mij geschiedde naar uw woord

Deze twee vrouwen plaatsden zich in een lange traditie

Met Elisabeth klinken de namen door van andere moeders,
die onvruchtbaar leken maar toch een kind kregen
Toekomst baarden voor hun volk
Sara, Rebecca, Rachel, Hanna, de moeder van Simson ...
Al die verhalen vertellen niet over 'natuurlijke' geboortes
Neen, de God van Israel, de Eeuwige is in het spel
De Eeuwige blijft zijn volk trouw
Bij God is niets onmogelijk

In Maria klinkt de naam van Mirjam door
Mirjam, de zus van Mozes en Aaron.
Mirjam had haar broertje Mozes gered
door hem in het riet te verstoppen
in een biezen mandje.
En ze had later haar broer dapper gesteund
toen hij de joden aanvoerde
weg uit het slavenland Egypte.
Ze had gezongen met alle joodse vrouwen
uit dankbaarheid aan de overkant van de rietzee.

In het boek van de Uittocht, Exodus, lezen we over Mirjam,
nadat de paarden van de farao,
met de wagens en de wagenmenners,
door de wateren van de rietzee overspoeld waren,
en de Israëlieten veilig over de droge bedding,
Mirjam haar tamboerijn pakte
en met de vrouwen dansend het refrein zong:

Zing voor de Eeuwige,
want hij is de Hoogste,
paard en berijder dreef hij in zee.

Mirjam, profetes van de bevrijding, de zangeres van een nieuwe toekomst.
En dat zal Mirjam van Nazareth, die wij met haar Griekse naam Maria aanduiden, ook zijn.

Met Maria zal een nieuwe toekomst beginnen, schrijft Lucas.
En Maria van Nazareth zingt:
De trotsen stoot hij van zijn tronen, hij verheft de geringen.

In deze lofzang, het Magnificat, klinkt niet alleen Maria,
maar klinkt de overtuiging van de hele jonge kerk door:
de kleinen moeten worden rechtgedaan.

En in die jonge kerk van die dagen werd dat waar gemaakt,
daar was het werkelijkheid geworden
– echter niet overal, echter niet altijd –
Maar het is mogelijk dat mensen met elkaar delen, elkaar recht doen.
Ja, het Magnificat is een waar overwinningslied,
een nieuw begin is aangebroken.

Het is op deze wijze dat God geschiedenis maakt,
het is een geschiedenis met ons mensen op deze aarde.
Het vraagt om toewijding, trouw en deelname.

Gods geschiedenis is nooit
een geschiedenis zonder mensen.
De Eeuwige vraagt om trouw en deelname
van ons mensen
om het aanschijn van onze wereld
vol armoede en onrecht te vernieuwen

Amen

Aankondiging voor de collecte

Cacaoboeren en -boerinnen in Ghana, Ivoorkust en in tal van andere landen worden door ontwikkelingsorganisatie Solidaridad ondersteund. Ze werken aan een duurzamere cacao productie. Door trainingen leren de kleine cacao producenten hun cacao bomen goed te onderhouden en het gebruik van de dure en schadelijke chemische bestrijdingsmiddelen te verminderen. De duurzame cacao bonen leveren uiteindelijk ook een betere prijs op. Cacao boeren en -boerinnen komen zo uit de ergste armoede. Er is bovendien extra aandacht voor de positie van vrouwen en kinderen.

Wij vragen vandaag uw gift om het werk van Solidaridad mogelijk te maken.

Een korte tekst over hoe Afrikanen nadenken over wat handel moet zijn, willen we u hierbij aanreiken:

Niet elk van ons woont aan de rivier
en niet ieder woont in het bos
daarom ruilen we met elkaar vis en wild
gevogelte en kruiden
sieraden en aarden potten
niet zozeer om er rijker van te worden
maar om elkaar het leven mogelijk te maken

Bezinningsteksten

Bidden om opstandigheid

Jan van Opbergen

Wij bidden om de geest van opstandigheid,
even vrolijk als standvastig,
tegen alle leven dat geen leven is,
tegen alle dood die voor leven wordt versleten.

Wij bidden om de geest van opstandigheid,
even geduldig als rusteloos,
tegen alle oorlog en vijandmakerij,
tegen alle uitbuiting in het groot zowel als in het klein,
tegen alle leven op kosten van een ander.

Wij bidden om de geest van opstandigheid,
even barmhartig als resoluut,
tegen een leven van ieder voor zich en God voor ons allen.

Wij bidden om de geest van opstandigheid,
even oud als gloednieuw,
tegen alle religie die ons afleidt
van de ene aarde, het ene leven en de ene God.

Wij bidden om de geest van opstandigheid
even voorzichtig als roekeloos,
tegen de dood bij het leven.

Zo bidden wij
uit naam van Jezus,
volgeling van Mozes,
eersteling uit de doden,
beginneling in het land der levenden.
Amen

Wees licht in ons bestaan

God van mensen
verwachting en verlangen
omkeer en nieuw begin
wees licht in ons bestaan

U danken wij
voor het licht dat er is
daglicht, iedere morgen opnieuw
wat er ook gebeurde
voor de belofte dat het duister van de nacht

een halt is toegeroepen
de chaos bedwongen.

U danken wij
dat uw licht omstraalt wie
niet gezien wordt of naamloos is
wie geen stem heeft in onze geschiedenis,
dat u hun God wilt zijn, onze stem en hoop
dat geen leven vergeefs is in uw ogen

U danken we
voor het verlangen in mensen
waaruit leven ontstaat en omkeer
water dat stenen breekt:
voor wie brood deelt en verwachting
voor wie geborgenheid biedt, een open huis
voor wie een opening zoekt in wat afgesloten
lijkt
voor elk nieuw begin dat
recht doet en de horizon even verlegt

U bidden wij
voor wie klein gehouden leeft
of niet de kans heeft gekregen
om verwachtingen te realiseren
voor wie zelf niet kan vergeven
voor kinderen bidden wij
die zo vaak kind van de rekening zijn
zo bidden wij: HEER, ONTFERM U

U bidden wij
voor wie in de rouw is om een dierbare
voor wie juist in deze dagen
de pijn voelt van verlangen en gemis,
relaties die afgebroken werden;
en voor wie bitterheid en eenzaamheid
hand in hand gaan

U bidden wij
voor wie zich opmaakt voor het feest
van de geboorte van uw zoon
waar ook maar ter wereld
achter muren en prikkeldraad
in paleizen vol overvloed
dat het licht ons aanraakt en verwarmt
en herinnert aan wie we zijn
mensen aan het licht gebracht
lichtdragers in donkere tijden
tegen de wanhoop in
zo bidden wij: HEER, ONTFERM U

U bidden wij
dat we bij al wat speelt
op zoek gaan naar wat verlangt in ons
dat we elke stap koesteren die leidt
tot echte ontmoeting, een nieuw begin;
dat we blij durven zijn
met al wat leeft en beweegt
met schoonheid en kunst
dat we ons verplichten onze kinderen
toekomst na te laten
een wereld zonder angst en geweld,
zonder honger en armoede
een bestáánbare aarde
o God, schijn over ons bestaan!
Zo bidden wij: HEER, ONTFERM U

Zwarte moeder

Zwarte moeder
wiegt haar kind
en in haar zwarte hoofd
bedekt met zwart haar
koestert ze prachtige dromen

Zwarte moeder
wiegt haar kind
en vergeet
dat de maïs de grond al heeft uitgedroogd
dat de pinda's gisteren zijn opgegaan

Zwarte moeder
wiegt haar kind
en vergeet
haar broers die dorpen en steden bouwen
en ze metselen met hun bloed

Ze droomt van prachtige werelden
waarin haar kind naar school zal gaan
de school waar mensen studeren

Zwarte moeder
wiegt haar kind
en luisterend
naar de stem die van ver komt
meegevoerd door de winden

Droomt ze van prachtige werelden
prachtige werelden
waarin haar kind zal kunnen leven

Lied: Niemand dan jij

Niemand dan jij.
Geen van de goden
werd mijn bevrijder.
Niemand heeft dit kind
van slaven ook maar gezien.
Ziel van mijn hart. Mijn weg.
Adem die in mij ademt.
Liedje dat ik niet kan laten
onder het gaan.

Nieuw lied.
Een oud verhaal
van knechting en ellende,
van erbarming en redding,
ooit, en opnieuw, en nog.
Hij die temde de oerzee,
temt de trotsen der aarde.
Overmachten slaat Hij
als strovuur uit elkaar.

Sleuren van hun tronen
zal Hij die bezeten moordenaars.
In de diepte als stenen vallen zij.
Die hun slachtoffers waren
zoekt en vindt en omhelst Hij.
Hemel, aarde en afgrond
geven hun doden terug.

Rijke, geeuwend van leegte,
plotseling blij je nergens.
Geen zilverling meer over.
Geen gouddraad aan je lijf.
Maar, arme, jij zal leven.
Recht vinden. Eindelijk rust.
Voor jou brood wijn land rozen
Liefde, opgaande zon.

Hoor Israël mijn moeder,
mijn zusje diep vernederd,
versteende schoot,
geschonden aarde tot op vandaag -
In droefheid dragen wij
die ooit wil zijn geboren.
Wij moeten zijn in weeën
tot alles is volbracht.

Lucas 1 en 2

Zegen

Zegen ons, Eeuwige,
God van het leven,
Sta op in ons denken en doen,
dat wij mensen van licht en hoop,
metgezel en tochtgenoot
voor elkaar mogen zijn.

Zegen ons, Eeuwige,
Dat wij leven het visioen
van vrede en gerechtigheid
Vandaag , morgen en alle dagen van ons leven

Liedsuggesties

Lied aan Babels stromen *VL p.360*
Lied van het verloren land *VL p.358*
Rorate caeli *Rsb pag.58*
Deze wereld omgekeerd *GvL pag. 428; VL p.522*
Niemand dan jij *VL p.849*
Voor kleine mensen – psalm 72 *Rsb p.336*
'Gehoord in psalmen' (zevenmaal, zevenmaal) *GvL p.559, Rsb p.466*
De lofzang Magnificat *VL p.384*